

BİRİNCİ BULGAR DEVLETİNDEN BULGAR PRENSLİĞİNE KISA BULGAR TARİHİ

Ökkeş NARİNÇ¹

Öz

Bulgar ifadesi Orta Avrupa'dan doğuya göç eden Hunların, Karadeniz'de diğer bir Türk boyu olan Ogurlar'la karşılaşmaları ve karışmaları sonucunda ortaya çıkmıştır. Türkçe bir kelime olan Bulgar sözcüğü, karışmak anlamına gelen bulgalamak fiilinden türemiştir. Kaynaklarda Bulgar adı ise, ilk olarak 482 yılında Bizans İmparatoru Zenon'un Ostrogot Kralı Teodorik'e karşı yardım talebi ile kaynaklarda geçer. Göktürk hâkimiyetinin sona ermesinden sonra Onogur boyundan Kubrat, Ogur boylarını birleştirip Büyük Bulgaria adı altında güçlü bir devlet kurmayı başarmıştır. Birinci Bulgar Devleti; Bizans İmparatoru IV. Konstantinos'un, Asparuh ile 681 yılında barış imzalaması sonrasında Tuna nehrinin güneyinden Balkan dağlarına kadar olan bölgede bağımsız bir Bulgar devletinin kurulmasını kabul etmesi ile ortaya çıkmıştır. İkinci Bulgar Devleti; 1185 yılında Tırnova yakınlarında Kıpçak asıllı Peter ve Asen kardeşlerin Bizans'a karşı ayaklanmaları sonucu, halkın da desteğini alarak kendilerini Çar ilan etmeleri ile başlayan ve 1187 yılında Bizans ile imzalanan anlaşma sonucu ortaya çıkan bir devlettir. 1330 yılına dek egemenlik süren II. Bulgar Devleti bu tarihten itibaren belli bir süre vassal olarak Osmanlı Devleti'ne bağlı, 1396'dan 1878'e kadar da Bulgar Devleti ortadan kalkmış ve hüküm sürdüğü topraklar beş yüzyıl tam anlamıyla bir Osmanlı toprağı olarak kalmıştır. 1878 yılında Bulgar Prensligi olarak yeniden ortaya çıkan Bulgar Devleti, 1908'de bağımsızlığını ilan ederek Balkan coğrafyasında egemen bir devlet haline gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kısa Bulgar Tarihi, Bulgar, Bulgar Devleti, Bulgar Prensligi, Balkanlar, Bizans, Osmanlı Devleti.

A BRIEF HISTORY OF BULGARIA FROM THE FIRST BULGARIAN STATE TO THE PRINCIPALITY OF BULGARIA

Abstract

The term Bulgar emerged as a result of the encounters and mingling of the Huns, who migrated from Central Europe to the east, with another Turkish tribe, the Ogurs, in the Black Sea. The word Bulgar, which is a Turkish word, is derived from the verb bulgalama, which

¹ Dr. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, onarinc@nku.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9486-8956

means to mix. In the sources, the name Bulgar is first mentioned in the sources in 482, with the Byzantine Emperor Zenon's request for help against the Ostrogoth King Theodoric. After the end of the Göktürk domination, Kubrat from the Onogur tribe managed to unite the Ogur tribes and establish a strong state under the name of Great Bulgaria. First Bulgarian State; Byzantine Emperor IV. It emerged when Konstantinos accepted the establishment of an independent Bulgarian state in the region from the south of the Danuberiver to the Balkan mountainsaftersigningpeacewithAsparuh in 681. Second BulgarianState; It is a state that emerged as a result of the agreement signed with Byzantium in 1187, which started with the revolt of the Kipchak origin Peter and Asen brothers, near Tırnova in 1185, against Byzantium, with the support of the people, and declaring themselves Tsar II. From this date on wards, the Bulgarian State was vassalt of the Ottoman Empire for a certain period of time, and from 1396 to 1878, the Bulgarian State disappeared and the lands it rule dremained an Ottoman territory for five centuries. The Bulgarian State, which reemerged as the Bulgarian Principality in 1878, declared its independence in 1908 and became a sovereign state in the Balkan geography.

Keywords: Brief History of Bulgaria, Bulgaria, Bulgarian State, Bulgarian Principality, Balkans, Byzantium, OttomanEmpire.

Giriş

Bulgar ifadesi Orta Avrupa'dan doğuya göç eden Hunların, Karadeniz'de diğer bir Türk boyu olan Ogurlar'la karşılaşmaları ve karışmaları sonucunda ortaya çıkmıştır. Türkçe bir kelime olan Bulgar sözcüğü, karışmak anlamına gelen bulgalamak fiilinden türemiştir. Kaynaklarda Bulgar adı ise, ilk olarak 482 yılında Bizans İmparatoru Zenon'unOstrogot Kralı Teodorik'e karşı yardım talebi ile kaynaklarda geçer. Göktürk hâkimiyetinin sona ermesinden sonra Onogur boyundan Kubrat, Ogur boylarını birleştirip Büyük Bulgaria adı altında güçlü bir devlet kurmayı başarır. Kubrat, Bizans ile iyi ilişkiler kurmuş hatta Avarlarla olan mücadelesinde Bizans'tan destek görmüştür.² İmparator Heraklios tarafından Patrikios denen bir şeref unvanı da almış olan Kubrat'ın ölümünden sonra Bulgarlar Hazarların baskısı altında dağılır. Asparuh liderliğinde batıya göç eden Bulgarların bir kısmı 670-680 yılları arasında Tuna nehri civarında görülür. Bizans ordusu İmparatorun emriyle Bulgarların üstüne gittiyse de başarılı olamaz. Bizans ordusu dönerken onları takip ederek Tuna'yı geçen Bulgarlar Varna bölgesine gelirler. Akın yaptıkları bölge geniş ölçüde Slavların yaşadığı bir bölgedir. Slavlar Bulgarlara vergi vermeyi kabul eder, hatta onlarla birlikte Bizans'a karşı savaşır. O sıralarda Araplarla savaşan Bizans, Asparuh ile barış antlaşması imzalar ve her yıl onlara vergi vermeyi kabul eder. Böylece Tuna ile Balkan dağları arasındaki bölgede Bulgar-Slav devleti teşekkül etmiş ve Bizans arazisinde ilk defa bağımsız bir devlet ortaya çıkmıştır.³ Tuna nehrinin güneyinden Balkan Dağlarına kadar olan bölgede Roma dönemindeki adı Doğu Mözya, Türklerin deyimiyle ise Deliorman ve Dobruca bölgesinde, Osmanlı idaresinden önce Bulgarlar iki defa devlet kurmuşlardır.

² Ayşe Kayapınar, *Bizans Tarihi*, "Bizans ve Kuzeyli Türk Komşuları,4.Ünite", Editör. Levent Kayapınar, Açık öğretim Yayınları, Eskişehir 2013, s. 84.

³GeorgOstrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2017, s. 118.

Birinci Bulgar Devleti (681-1018)

Bizans İmparatoru IV. Konstantinos, Asparuh ile 681 yılında barış imzalamış, yıllık haraç ödemeyi kabul ederek Tuna nehrinin güneyinden Balkan dağlarına kadar olan bölgede bağımsız bir Bulgar devletinin kurulmasını kabul etmiştir. M.S. 850'den sonra Bizans, Bulgarlara yönelik olarak misyonerlik faaliyetleri yürütmeye başlamıştır. Kiril ve Metodi kardeşlerin Kiril alfabesini geliştirmeleri ve Kitabı Mukaddesi bu dile çevirmeleri de aynı döneme denk gelirken, misyonerlik faaliyetleri de hız kazanmıştır.⁴ III. Mihail de yaptığı baskılar sonucu Ortodoks mezhebinin Bulgarlar tarafından benimsenmesini sağlamıştır. İstanbul'a gelen Bulgar temsilciler Bizanslı din adamları tarafından vaftiz edilmiş, kısa bir süre sonra da Bulgar hükümdarı Boris, Bizans İmparatoru Mihail'inde adını alarak Hıristiyanlığı kabul etmiştir. Bulgaristan da kurulan kilisede İstanbul Patrikhanesine bağlanmıştır. İlerleyen zamanlarda Bizans ve Bulgar devletinin arasındaki ilişkiler gerginleşmiş, 1014 yılında Bulgar ordusu Bizans İmparatoru II. Vasil tarafından bozguna uğratılmış, 1018 yılında ise Bulgaristan tamamen Bizans hâkimiyeti altına girmiştir.⁵

İkinci Bulgar Devleti (1187-1396)

1185 yılında Tırnova yakınlarında Kıpçak asıllı Peter ve Asen kardeşler Bizans'a karşı ayaklanmışlar halkın desteğini de alarak kendilerini Çar ilan etmiştir. 1187 de Trakya topraklarına saldırmışlar, aynı yıl içinde Bizans ve Bulgarlar arasında barış antlaşması imzalanmıştır. Bu barış antlaşması ile Bizans II. Bulgar devletinin kuruluşunu resmen tanımıştır. Balkan Dağları ve Tuna arasındaki bölgenin yönetimi Bulgarlara bırakılmıştır. 1204 yılında IV. Haçlı seferi sonrası İstanbul Latinlerin eline geçip Balkanlarda Bizans otoritesi kaybolunca Kıpçaklarla da ittifak halinde olan Bulgarlar; Epir, Makedonya ve Trakya'yı da egemenliklerine alarak Balkanların en güçlü devleti haline gelmiştir. Yine Kıpçak asıllı Terter sülalesi 1280 de, Vidinli Şişman sülalesi de 1323'te Bulgar tahtına geçmiştir. 1330'da Çar Mihail Şişman Sırp Kralı III. Stefan Uros'a yenilmiş ve öldürülmüş, bunun sonucunda Bulgaristan'ın Makedonya'daki toprakları Sırp egemenliğine girmiştir. Osmanlılar Gelibolu'yu aldıktan sonra Meriç vadisi boyunca akınlar düzenlemiştir. 1365-1366 'da Bulgaristan'ın Macaristan ve Eflak tarafından istilasında Bulgar Kralı, Osmanlılardan yardım almıştır.⁶ Daha sonra Osmanlı kuvvetleri 1362'de Plovdiv, 1382'de Sofya'yı ele geçirmişlerdir. Bulgaristan'ın son çarı İvan Şişman 1371 Çirmen Savaşından sonra Osmanlı'nın vassalı olmuş, 1393 Tırnova, 1396'da Vidin'in alınmasıyla da Bulgar bağımsız devleti ortadan kalkmıştır. Ki bu süreçte Şişman sülalesi, Osmanlı Devleti ile doğrudan teması olan bir sülale olmakla birlikte Osmanlıları Bulgaristan'da karşıladıkları da bilinmektedir.⁷

Osmanlı İdaresinde Bulgaristan

1396'dan 1878'e kadar beş yüzyıllık Osmanlı egemenliğinde daha önce Bulgar Çarlarının idaresinde olan topraklar; Rumeli beylerbeyliğine bağlı eyaletlere, eyaletler de sancaklara bölünmüştür. Tımarlar Osmanlı komutanlarına ve Osmanlılarla işbirliği yapan Bulgar soylularına verilmiştir. Hıristiyan halk cizye ödemekte, tarımsal ürünlerin onda biri ise

⁴ Ana Britannica, ''Bulgaristan'' maddesi, Cilt. 5, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1990, s. 92.

⁵Kayapınar, a.g.e, s. 87.

⁶ Halil İnalçık, *Devlet-i Aliyye*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2017. S.64.

⁷Kayapınar, a.g.e, s.94.

öşür olarak bey tarafından toplanmaktadır. Hıristiyanların askerlik zorunluluğu yoktur. Dilleri ve dinleri konusunda bir baskı ya da yok etme çabası görmemişlerdir. Kilise'ye miras ve aile ilişkilerine ait konularda sınırlı da olsa yargı yetkisi verilmiştir. Tüccarlar ve madenciler de bazı ayrıcalıklardan faydalanmışlardır.⁸ Osmanlıların bölgede güçlü olduğu dönemlerde ticaret gelişmiş, yollar inşa edilmiştir.17. yüzyılın sonuna değin bölgede yalnızca bir tane ayaklanma girişimi görülmüştür.

1683'te Osmanlı Devleti Viyana Kuşatmasında ilerleme kaydedemeyince zayıflamış, onların bu zayıflama süreci Balkanlar'da anarşinin yayılmasına ortam hazırlamıştır. 18.Yy'ın sonlarına doğru Osmanlı yönetimine meydan okuyan asker kaçaklarının ve haydutların baskıları bu halk arasında büyük hoşnutsuzluklar oluşturmuştur. 1774'te Rusya, Balkanlardaki Ortodoks Hıristiyanların koruyucusu olduğunu antlaşma ile ilan etmiş olmasına rağmen 19.Yüzyıl'ın başlarına kadar Avrupa'da bir Bulgar halkının varlığı aslında pek bilinmemekteydi.

Bulgar Milliyetçiliğinin Gelişimi

Bulgaristan'daki milliyetçilik bilinci, Bulgaristan tarihi, Bulgar çarları ve azizleri üzerine 1762'de bir kitap yazan keşiş Paisiy ve Piskopos Sofroniy tarafından başlatılmıştır. 1824'ten sonra çağdaş Bulgar diliyle yazılmış bazı yapıtlar ortaya çıkmıştır.1835'te Gabrovo'da ilk Bulgar Okulu açıldı. On yıl içinde elli kadar okul ve beş Bulgar basımevi etkinlik göstermeye başladı. Bulgarlar dildeki benzerlik sayesinde Rus yayınlarına da erişebilmekteydi. Bu kültürel gelişme ile Rum din adamlarının etki ve otoritesine karşı bir hareket başladı.1828 itibariyle zaman zaman askeri ayaklanmalar görüldü. Kiliselerdeki yüksek makamlar hep Rum kontrolünde olduğu için yaklaşık kırk yıl boyunca Bulgar milliyetçiliğinin öncüleri Rum etkisinden bağımsız özerk bir kiliseye sahip olmak için mücadele verdiler. 28 Şubat 1870 tarihinde Osmanlı Sultanı bir ferman yayınlayarak Bulgar Piskoposluğunun Balkan Dağlarının kuzeyindeki topraklarla birlikte Varna ve Filibe bölgelerinde yetki sahibi olduğunu açıkladı. Tanzimat'ın ilanı ile Osmanlı toplumunda refah ve barış hedeflenmişti Müslüman ve Hıristiyan halk arasında eşitlik sağlanacak ve idari sistemdeki aksaklıklar düzenlenecekti. Bulgar köylüleri de Tanzimat yenilikçilerinin vaatlerini öğrenmişti ve beklentilerin gerçekleşmemesi büyük hoşnutsuzluklara yol açmıştı.⁹

Bulgar İsyanları

19.yüzyıla kadar Türk idaresinden şikâyetçi olmayan Bulgarlar arasında 1789 Fransız İhtilali'nin milliyetçilik kavramı ve Rusların Panslavist görüşü etkili olmuş, buna Fener Rum Ortodoks Patrikhanesinin Bulgarları istismarı ve Osmanlı Devleti'nin bölgede olan idari zaafı da eklenince isyan komiteleri kurulmaya başlamıştır¹⁰ 1871'de Alman birliğinin kurulmasından sonra Rusya yürüttüğü Panslavizm hareketini daha da hızlandırmıştır. Temel unsur olarak Ortodoksluğu kabul eden bu görüş Osmanlı Devleti'nde yaşayan Slavlara uygulanabilir bir durumdur. NikolayYakovleviçDanilevski'nin 1871 yılında Zarya adlı dergide yayınladığı on makale ve yazdığı "Rusya ve Avrupa" adlı kitap Panslavizm'in bir nevi anayasası niteliğindedir. Bu kitaba göre merkezi İstanbul olan Büyük Slav İttifakı veya

⁸ Ana Britannica, a.g.e, s.93.

⁹ Barbara Jelavich, a.g.e, s.371.

¹⁰ Yusuf Halaçoğlu, *Bulgaristan* maddesi, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi cilt.6, s.397.

Rus-Slav birliği kurulacak ve bu birlik bazı devletlerden oluşacaktı ve söz konusu devletlerden biri de Bulgaristan Krallığı olacaktı. (Makedonya ve Trakya da bu Bulgar Krallığı içinde).¹¹ Bu tarihten sonra Balkan topraklarında çıkan karışıklıkların arkasında Rusya tarafından kışkırtılan Panslavizm hareketi hep etkileyici olmuştur. Bulgar milliyetçilik hareketi Yunan isyanı ve yapılan reformlardan zaten fazlasıyla etkilenmişti. Bulgaristan'daki ilk ciddi hareketler 1841 yılında vergilerin ağırlığı ve memurların Bulgarlara kötü muamelesi iddiasıyla Niş ve köylerinde ayaklanma şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu ayaklanma, bazı vergi ve idari düzenlemeler yapılmasını sağlamış fakat Ruslar Bulgarlara destek verecekleri ve onları ezdirmeyecekleri vaadiyle beyannameler dağıtarak halkı isyana teşvik etmeye devam etmiştir. 1849 da Vidin de çıkan isyan 2 yıl sürmüştür. 1867'de Eflâk'ta bir isyan patlak vermiştir. Tuna'yı geçerek halkı isyana teşvik eden ayaklanmacıların başlattığı hareket Midhat Paşa tarafından bastırılmış ve elebaşları Rusçuk ve Tırnova'da asılmıştır.¹² Osmanlı Devleti 1875'te çıkan Hersek isyanı ile meşgulken ve tüm askeri gücünü o bölgeye yöneltmişken Bulgaristan'da isyan hazırlıkları yapılmış ve Filibe merkez olarak seçilmiştir. Balkan Dağ kasabalarından olan Koprivniçe, Panagürişte ve Akça Kilise'de de isyan başlamıştır. Fakat bu isyanlar dar bir alanda kalmış ve Osmanlı güçlerince bu isyan bastırılmıştır. Daha sonra Bulgar tarihindeki en büyük olay olarak görülen isyan gerçekleşmiştir. İsyanın liderleri halkın çok fazla desteğini alamadıkları için isyana sadece birkaç bölge katılmıştır. 1876 Mayıs'ında Müslümanların katledilmesi ile başlayan isyanda Türk köy ve kasabaları yakılmış ve Müslüman ahali katledilmiştir. Buna karşı Osmanlı Devleti, düzensiz ordular olan başıbozuklar ve Çerkezleri kullanmıştır. Sivil Müslümanların öldürülmesine karşı oldukça sert ve şiddetli bir şekilde karşılık verilerek, çıkarılan isyan haziran ayında tamamen bastırılmıştır.¹³ Bu isyandan bir ay sonra Sırbistan Osmanlı Devleti'ne savaş açmıştır. Rus hükümeti de Ortodoksların koruyucusu sıfatıyla, Bulgarların yaşadığı bölgelerde geniş kapsamlı reformlar yapılması ve Bulgaristan'a özerklik verilmesi için İstanbul'a baskı yapmaya başlamıştır. Ruslar talepleri karşılanmadığı takdirde de Osmanlı Devleti'ni savaş açmakla tehdit etmişlerdir.¹⁴

İstanbul Konferansı

İngiltere'deki muhalefet parti lideri Gladstone, seçim nutuklarında Bulgar ayaklanmasında Bulgarları desteklemiş ve Osmanlı kuvvetlerinin Bulgaristan'dan çıkarılması ve bu ülkenin milletlerarası bir kuvvetin denetiminde olması gerektiğini savunmuştur.¹⁵ İngiltere 1876 Kasım'ında İstanbul'da gerçekleşmek üzere Paris Antlaşmasına katılan devletleri davet etmiştir. 2 Aralık 1876'da İstanbul'daki Rus Elçisi İgnatıyef'in evinde çalışmalar başlamış ve İstanbul'da söz konusu konferans gerçekleşmiştir. Konferansta alınan kararlar Sırbistan, Karadağ, Bosna- Hersek ve Bulgaristan'a ait olmak üzere dört bölüm halinde Babıâli'ye tebliğ edilmiştir. Fakat konferansa katılan delegeler Osmanlı delegesinin Kanun-ı Esasi'nin ilan edildiğini söylemesiyle şaşkınlığa uğramıştır. Osmanlı delegesi konferansa katılan devletlere Kanun-ı Esasi'ye göre bütün tebaaya meşruti haklar verildiğini, o yüzden devletin Hristiyan bölgelerinde ıslahat yapılması tartışmalarının gereksiz olduğunu

¹¹ Fahir Armaoğlu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997, s. 492.

¹² Halaçoğlu, a.g.e, s.398.

¹³ Jelavich, age, s.377.

¹⁴ Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, Çev. Yasemin Gönen, İletişim Yayınları, İstanbul 2000, s. 113.

¹⁵ Armaoğlu, a.g.e, s.509.

bildirmiştir.¹⁶ Padişah Abdülhamid'in onayıyla konferans teklifleri 20 Ocak 1877'de reddedilmiştir.

Ayastefanos ve Berlin Antlaşmaları

Rus Başbakanı Gorçakof 24 Nisan 1877'de Osmanlı Devleti'nin bütün teklifleri reddettiğini, reformlara yanaşmadığını gerekçe göstererek Osmanlı Devleti'ne savaş açmış ve 93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı başlamıştır. Plevne'ye gelen Rus ordusu burada büyük bir direnişle karşılaşmıştır. Mayıs ayından aralık ayına kadar bölgede kalan Ruslar 20 Ocak'ta Edirne'ye girmiş, şubat ayı sonunda ise İstanbul'a 12 kilometre uzaklıktaki Ayastefanos'a ulaşmıştır. Bu savaş sırasında İstanbul yakınlarına kadar gelmiş olan Rusların desteğini alan Bulgarlar Müslüman halka büyük zulümler uygulamıştır. Öldürme ve yağma haricinde birçok cami ve mezarlıklar talan edilmiştir.¹⁷ Bu gelişmeler ve Rusların bu ilerleyişi sonrasında Osmanlı Devleti Rusya'ya antlaşma teklif etmek zorunda kalmıştır. 3 Mart 1878 de 29 maddeden oluşan Ayastefanos Antlaşması imzalanmıştır. İmzalanan bu antlaşmanın en önemli hükmü Bulgaristan'a ait olan maddesidir. Antlaşmanın 6. Maddesine göre kuzeyde Tuna, doğuda Karadeniz, güneyde Ege Denizi, batıda Arnavutluk'a dayanan büyük bir Bulgar Prenslği ortaya çıkıyor, Doğu Rumeli, Batı Trakya ve Makedonya da Bulgaristan sınırları içinde yer alıyordu.¹⁸ Ancak Avusturya ve İngiltere bu antlaşmaya karşı çıkmıştır. Barışın ancak bir Avrupa konferansında gerçekleşebileceği konusunda Ruslara baskı yapmışlar, bu baskılar karşısında direnemeyen Ruslar, konferansın Londra ve Viyana'da gerçekleşmesini istemediğinden konferans Berlin'de düzenlenmiştir. 13 Haziran 1878 de başlayan konferans 13 Temmuz da sona ermiştir. Konferans sonucunda ortaya çıkan Berlin Antlaşmasına göre Ayastefanos Antlaşmasının koşulları hafifletilmiş fakat iptal edilmemiştir. Bulgaristan, Balkan Dağları boyunca ikiye bölünecek, Tuna ile Balkan dağları arasında özerk bir Bulgaristan kurulacak, Doğu Rumeli'de kontrolü Osmanlı Devleti'nde olacak şekilde özerk bir eyalet kurulacak, diğer taraftan Makedonya da ıslahat yapılmak şartı ile Batı Trakya ile birlikte Osmanlı kontrolüne geri verilecekti. Bulgaristan vergi bağı ile Osmanlıya bağlı ama özerk bir prenslik olacak, bir Hıristiyan hükümeti ve milis gücü olacak, Osmanlı askeri Bulgaristan'da bulunmayacaktı. Bulgar Prensinin halk seçecek, büyük devletlerin hükümet ailelerinden kimse Bulgar Prenslğine seçilemeyecekti.¹⁹

Doğu Rumeli Eyaleti

Berlin Antlaşması ile Bulgaristan Osmanlı Devleti'ne vergi bağı ile bağlı bir prenslik olarak yarı bağımsız bir hale gelmiş, Doğu Rumeli ise askeri ve siyasi olarak Osmanlı egemenliğinde özerk bir eyalet statüsü kazanmıştı. Rusya Doundoukof adında bir prensi Bulgaristan'a komiser olarak atamıştır. Doundoukof görevde olduğu süre boyunca Doğu Rumeli'ye adamlar gönderip oradaki halkın Bulgaristan ile birleşme isteklerini kışkırtarak devamlı olarak Pan-Bulgar propagandası yaptırmıştır. Nisan 1879 da Bulgarlar, Battenberg'i prens olarak seçmiş, Battenberg Bulgaristan prensi olarak seçildikten sonra Rus gücü bölgeden ayrılmıştır. Rus askerlerinin çekilmesiyle Osmanlı Devleti, Doğu Rumeli ve Bulgaristan arasındaki Balkan Dağlarına asker sevk etmek istemiştir. Osmanlı Devleti'nin bu

¹⁶Zürcher, a.g.e, s.114.

¹⁷Halaçoğlu, a.g.e, s. 398.

¹⁸Armaoğlu, a.g.e, s.522.

¹⁹Armaoğlu, a.g.e, s.526.

kararına Doğu Rumeli halkı ve Bulgar idaresi karşı çıkmıştır. Bu gelişmeler Doğu Rumeli krizinin başlamasına sebep olmuştur. Battenberg seçildikten sonra ilk önce Rus yanlısı bir yönetim uygulamıştır. Ülkedeki muhafazakârlar Rusya'nın koruyuculuğunda kalmak isteseler de liberaller bağımsız ve milli bir politika taraftarı olmuşlardır. İlerleyen zamanlarda liberallerin tarafına geçen Battenberg başbakanlığa da Rus aleyhtarı birini atamıştır.²⁰ Bu durum Doğu Rumeli'de muhafazakâr ve liberal grupların varlığını göstermektedir. Muhafazakâr kesim Rus yanlısı olup, Bulgaristan ile birleşmeyi reddetmekteydi. Ancak muhalefetteki liberaller ise Battenberg'in de onayını alarak Doğu Rumeli'nin merkezi Filibe'de 18 Eylül 1885' te bir ayaklanma çıkarmışlar ve bir darbe yaparak Osmanlı Devleti'nin genel valisi Krasteviç Paşa'yı tutuklayarak Bulgar Prensiğiyle birleştiklerini ilan etmişlerdir. Birkaç gün sonra Filibe'ye gelen Battenberg Kuzey ve Güney Bulgaristan Prensi unvanı ile hükümeti devralmış ardından Doğu Rumeli'nin Bulgaristan tarafından ilhak edildiğini ilan etmiştir. Böylece Doğu Rumeli toprakları da Bulgaristan topraklarına katılmıştır.²¹

Sonuç

Bizans kaynaklarında adları ilk defa 482 yılında geçen Bulgarlar 670-680 yılları arasında Tuna nehri civarında görülmüştür. Bölgedeki kavimlerle Bizans'a saldıran Bulgarların üzerine giden Bizans ordusu yenilip geri çekilirken onları takip eden Bulgarlar Tuna'yı aşip Varna bölgesine gelmişlerdir. Bölgede yaşayan Slavlar Bulgarlara vergi vermeyi kabul etmişler ve onlarla birlikte Bizans'a karşı savaşmışlardır. O sıralarda Araplar ile savaşan Bizans Bulgarlarla barış imzalayarak bölgede bağımsız Bulgar devletini tanımıştır. Tuna nehrinin güneyinden Balkan Dağlarına kadar olan bölgede kurulan devlette Bulgarlar zamanla Slavlaşmış, Bizans'ın yürüttüğü misyonerlik sayesinde de Hıristiyanlığın Ortodoks mezhebini benimsemişlerdir. Bizans, Bulgar Devletini 1018 yılına kadar bir devlet olarak tanısa da bu tarihte Bulgar topraklarını tekrar ele geçirmiştir. Kıpçak asıllı Peter ve Asen kardeşler önderliğinde gerçekleşen halk ayaklanması sonrasında bağımsız bir Bulgar devleti tekrar kurulmuştur (1187). Osmanlı Devleti Balkanlara geçtikten sonra 1371'de Osmanlı Devleti'nin vassalı olan ülke 1396'da tamamen Osmanlı egemenliğine girmiştir. Bulgar Çarlığına ait topraklar Rumeli beylerbeyliğine bağlı eyaletlere ve sancaklara bölünmüştür.

19.yüzyıla kadar Türk idaresinden çok şikâyetleri olmayan Bulgarlar arasında Fransız İhtilali sonrası milliyetçi söylemler artmıştır. Rusların Panslavist politikası, Fener Rum Patrikhanesinin Bulgarlar üzerindeki baskısı ve yöneticilerin kötü idaresi isyanlara sebep olmuştur. 1841 yılında ilk ciddi isyan hareketi görülmüştür. Daha sonra çıkan isyanlar da devlet tarafından bastırılmıştır. 1875 yılında Hersek'te çıkan isyan sırasında Osmanlı Devleti tüm dikkatini oraya vermişken Bulgaristan'da da Filibe merkezli bir ayaklanma çıkarılmıştır. Bu ayaklanma bastırılrsa da 1876 Mayıs'ında tekrar bir ayaklanma çıkmış ve bu ayaklanmada Türk köy ve kasabaları yakılmıştır. Başibozuklar ve Çerkezlerle bu ayaklanma şiddetli bir şekilde bastırılmıştır. Aralık 1876'da İstanbul'da bir konferans toplanmış fakat Osmanlı Devleti bu konferanstan çıkan sonucu kabul etmemiştir. Osmanlı Devleti'nin teklifleri reddettiği, reformlara yanaşmadığı gerekçesiyle Rusya, Osmanlı Devleti'ne savaş açmıştır. Bu savaş sırasında bölgedeki Müslüman halk büyük zulüm görmüştür. Rusların Ayastefanos'a gelmeleri üzerine Osmanlı Devleti barış teklif etmek zorunda kalmış, 3 Mart 1878'de

²⁰Armaoğlu.a.g.e, s.549.

²¹Armaoğlu.a.g.e, s. 551.

imzalanan Ayastefanos Antlaşması ile de büyük bir Bulgar Prenslğinin kuruluşu gerçekleşmiştir. İngiltere ve Avusturya'nın bu antlaşmaya itiraz etmeleri üzerine 13 Haziranda Berlin'de bir konferans toplanmış ve bu konferansın sonucunda Berlin Antlaşması ortaya çıkmıştır. Bu antlaşma ile Ayastefanos antlaşmasının koşulları hafifletilmiş fakat iptal edilmemiştir. Bulgaristan'ın sınırları Tuna ve Balkan Dağları olarak belirlenmiş, Doğu Rumeli, Batı Trakya ve Makedonya Osmanlılara geri verilmiştir. 1885 yılında ise Doğu Rumeli' deki bir ayaklanma sonucu Doğu Rumeli toprakları da Bulgaristan topraklarına katılmıştır.

KAYNAKÇA

Ana Britannica, *Bulgaristan* maddesi, Ana Yayıncılık, Cilt.5, İstanbul 1990.

ARMAOĞLU Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1997.

HALAÇOĞLU Yusuf, *Bulgaristan* maddesi, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt.6, İstanbul 1992.

İNALCIK Halil, *Devlet-i Aliyye*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.

JELAVİCH Barbara, *Balkan Tarihi*, cilt.1, Küre Yayınları, İstanbul 2013.

KAYAPINAR Ayşe, *Bizans ve Kuzeyli Türk Komşuları*, Ünite 4, Bizans Tarihi, Editör Levent Kayapınar, Açık öğretim Yayınları, Eskişehir 2013.

OSTROGORSKY Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2017.

ZÜRCHER Erik Jan, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, Çev. Yasemin Saner Gönen, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.